

Sygn. akt I USKP 56/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 stycznia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Renata Żywicka (przewodniczący)
SSN Jarosław Sobutka (sprawozdawca)
SSN Robert Stefanicki

w sprawie z odwołania A. K.
przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
o rentę rodzinną,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 18 stycznia 2023 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie
z dnia 9 marca 2021 r., sygn. akt III AUa 1834/19,

- I. oddala skargę kasacyjną,**
- II. zasądza od A. K. na rzecz Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego kwotę 240,00 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Krakowie VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych,
wyrokiem z dnia 23 września 2019 r. (sygn. akt VII U 4264/18) oddalił odwołanie A.

K. od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 5 listopada 2018 r., odmawiającej A. K. prawa do renty rodzinnej. Zasadził także odwołującą na rzecz organu rentowego kwotę 180 zł. tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego. Sąd Okręgowy ustalił, że odwołująca w roku akademickim 2018/2019 była wpisana na III rok studiów, na kierunku Informatyka na Uniwersytecie, przy czym wpisana na ostatni rok studiów była po raz czwarty. Po raz pierwszy była wpisana na ostatni rok studiów w roku akademickim 2015/2016. W roku akademickim 2016/2017 została wpisana na ostatni rok studiów po raz drugi, ze względu na niezaliczenie lektoratu języka angielskiego - powtarzanie roku nastąpiło zgodnie z § 14 ust. 1 Regulaminu Studiów Pierwszego Stopnia, Drugiego Stopnia oraz Jednolitych Studiów Magisterskich Uniwersytetu J. W roku akademickim 2017/2018 została wpisana na ostatni rok studiów po raz trzeci i decyzją Dziekana otrzymała zgodę na nadzwyczajne powtarzanie roku, ze względu na niezaliczenie lektoratu języka angielskiego, zgodnie z § 14 ust. 1 ww. Regulaminu. W semestrze letnim roku akademickiego 2017/2018 odwołująca otrzymała zgodę Dziekana na urlop dziekański w terminie od 24 lutego 2018 r. do 30 września 2018 r., zgodnie z § 32 ust. 5 ww. Regulaminu, oraz prawem do zaliczenia egzaminu z języka angielskiego zgodnie § 34 ust. 4 Regulaminu. W roku akademickim 2018/2019 odwołująca została wpisana na ostatni III rok studiów po raz czwarty - po powrocie z urlopu dziekańskiego. Planowany termin ukończenia studiów miał nastąpić 30 września 2019 r., do czego niezbędne było zaliczenie lektoratu oraz zdanie egzaminu licencjackiego. W roku akademickim 2017/2018 oraz 2018/2019, na kierunku Informatyka, odwołująca nie realizowała żadnych przedmiotów. W roku akademickim 2017/2018 (wrzesień 2018 r.) przystąpiła do egzaminu z języka angielskiego, którego nie zdała. W roku akademickim 2018/2019 odwołująca zadeklarowała ponowne przystąpienie do tego egzaminu. Odwołującej, będącej na ostatnim III roku studiów, zostały do zaliczenia dwa semestry lektoratu z języka angielskiego. Do egzaminu z tego przedmiotu miała podchodzić eksternistycznie. Jednocześnie odwołująca nie uczęszcza na żadne zajęcia od dnia 1 października 2018 r. Nie uczęszczała również na żadne zajęcia w roku akademickim 2017/2018. Wszystkie pozostałe egzaminy na III roku studiów zaliczyła już w roku akademickim 2015/2016. W roku akademickim 2016/2017

przystępowała do egzaminu z języka angielskiego, także w trybie eksternistycznym, ale go nie zdała. Ostatni raz do egzaminu z języka angielskiego odwołująca przystępowała we wrześniu 2017 r., tj. w roku akademickim 2016/2017 z wynikiem negatywnym. W roku akademickim 2017/2018 nie przystępowała do żadnego egzaminu. Uczęszczała wówczas na prywatny kurs językowy. W ocenie Sądu I instancji, odwołująca nie spełnia warunku kontynuowania nauki na Wydziale Matematyki i Informatyki, bowiem przeprowadzone w niniejszej sprawie postępowanie dowodowe wykazało, że wszystkie egzaminy potrzebne do ukończenia 3 - letnich studiów licencjackich na kierunku Informatyka na Uniwersytecie odwołująca zaliczyła już w roku akademickim 2015/2016. Przez kolejne lata pozostał odwołującej do zaliczenia wyłącznie lektorat z języka angielskiego, którego brak zaliczenia uniemożliwia odwołującej złożenie egzaminu licencjackiego. Odwołująca na ostatni rok studiów w roku akademickim 2018/2019 została wpisana czwarty raz i nie uczęszczała na żadne zajęcia studenckie, w tym również w zakresie lektoratu z języka angielskiego. Wobec tego nie sposób przyjąć aby odwołująca realizowała obowiązek nauki, który przecież nie może ograniczać się do ponownych wpisów na ostatni rok akademicki i dwukrotnego przystąpienia do egzaminu z lektoratu (niezdanego). Skoro odwołująca nie realizuje obowiązku nauki i jedynie formalnie posiada status studenta Wydziału Matematyki i Informatyki, to w ocenie Sądu nie są spełnione przesłanki do uzyskania prawa do spornego świadczenia.

Na skutek apelacji odwołującej się A. K., wyrokiem z dnia 9 marca 2021 r. Sąd Apelacyjny w Krakowie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację i zasądził od A. K. na rzecz Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego kwotę 240 zł. - tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym. Sąd odwoławczy wskazał, że w jego ocenie rozstrzygnięcie Sądu I instancji jest prawidłowe. Zdaniem Sądu II instancji Sąd Okręgowy właściwie przeprowadził postępowanie dowodowe oraz dokonał trafnej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego, należycie ustalając stan faktyczny sprawy. Sąd odwoławczy podzielił także ustalenia i rozważania prawne Sądu I instancji, uznając je za własne. Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu wyroku przypomniał, że organ rentowy kwestionował pierwotnie okoliczność, czy

odwołująca była formalnie studentką ostatniego czy też przedostatniego roku studiów na kierunku Informatyka na Uniwersytecie. W tym zakresie, zdaniem Sądu odwoławczego, materiał dowodowy został prawidłowo, właściwie i wszechstronnie zgromadzony i oceniony, ustalając jako okoliczność ostatecznie bezsporną, że odwołująca się została wpisana w roku akademickim 2018/2019 na III roku studiów na kierunku Informatyka na U., że jest to ostatni rok tych studiów, oraz że odwołująca jest wpisana na ten ostatni rok studiów na tym kierunku po raz czwarty. W konsekwencji Sąd Okręgowy przyjął, iż wiek 25 lat odwołująca osiągnęła pozostając formalnie studentką ostatniego roku. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, istotą sporu była nie tyle kwestia ustalenia istnienia formalnego wpisu odwołującej na ostatni rok studiów akademickich w okresie, w którym osiągnęła ona 25 lat, lecz rozstrzygnięcie, czy w tym roku nauka była przez odwołującą w rzeczywistości kontynuowana. Sąd odwoławczy wskazał ponadto, że badając warunek przyznania renty rodzinnej dla odwołującej, zawarty w przepisie art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Sąd Okręgowy uznał, że przesłanka ta nie sprowadza się do uzyskania jedynie formalnego wpisu na ostatni rok studiów (co ostatecznie zostało bezspornie ustalone), lecz wyraża się w rzeczywistym pobieraniu nauki na tym roku. Stanowisko to Sąd Apelacyjny w pełni podzielił i uznał za niewystarczające samo zapisanie się do szkoły, jeżeli ubezpieczony nie uczestniczy w żadnych zajęciach, nie pisze prac kontrolnych, nie uzyskuje zaliczeń i nie przystępuje do egzaminów, co ostatecznie powoduje skreślenie go z listy studentów.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 9 marca 2021 r. skargę kasacyjną wniosła odwołująca się A. K., zaskarżając wyrok ten w całości i zarzucając naruszenia prawa materialnego poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, tj.:

- art. 68 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez przyjęcie, że najistotniejszą podstawą wypłaty renty rodzinnej po ukończeniu 25 lat, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, jest kształcenie się (uczestnictwo w zajęciach, pisanie prac kontrolnych, uzyskiwanie zaliczeń) podczas gdy przepis uzależnia przyznanie renty rodzinnej od „bycia na ostatnim roku studiów”.

- art. 68 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, przez błędną wykładnię i jego niezastosowanie, w wyniku czego odwołująca się, która ukończyła 25 lat życia będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, została pozbawiona prawa do renty rodzinnej do czasu zakończenia nauki na tym roku studiów, pomimo że przystępowała do egzaminów (eksternistycznie) które sprawdzały jej wiedzę nabytą w domu.

Podnosząc powyższe zarzuty skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach procesu za instancję kasacyjną lub zasądzenie kosztów procesu za wszystkie instancje według norm przepisanych.

W odpowiedzi na wywiedzioną w niniejszej sprawie skargę kasacyjną Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wniósł o odrzucenie skargi kasacyjnej, a w razie jej przyjęcia o jej oddalenie w całości, z uwagi na brak uzasadnionych podstaw do jej uwzględnienia oraz o zasądzenie od skarżącej na rzecz pozwanego kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw. Jest więc związany granicami skargi kasacyjnej wyznaczonymi jej podstawami, co oznacza, że nie może uwzględniać naruszenia żadnych innych przepisów niż wskazane przez skarżącego. W granicach zaskarżenia orzeczenia sądu drugiej instancji Sąd Najwyższy bierze jedynie z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania, występującą zarówno w postępowaniu przed sądem drugiej instancji, jak i w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Sąd Najwyższy może zatem skargę kasacyjną rozpoznawać tylko w ramach tej podstawy, na której ją oparto, odnosząc się jedynie do przepisów, których naruszenie zarzucono (wyrok Sądu Najwyższego z 24 listopada 2010 r., I PK 78/10,

Legalis nr 407784, K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Wyd. 11, Warszawa 2022).

Nie potwierdziły się zawarte w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia przez Sąd II instancji przepisów prawa materialnego. Zgodnie z art. 68 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 504 ze zm.) dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej: do ukończenia 16 lat lub do ukończenia nauki w szkole - jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo też bez względu na wiek - jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa powołanym przepisie. Ustawodawca postanowił także, że jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów (art. 68 ust. 2 ustawy). Regulacja zawarta w art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jest więc regulacją szczególną - wyjątkowo przedłużającą uprawnienie do pobierania renty rodzinnej dla osoby, która już ukończyła 25 lat życia. Szczególna (wyjątkowa) regulacja art. 68 ust. 2 nie pozwala na dokonywanie wykładni rozszerzającej i oznacza, że prawo do ochrony ubezpieczeniowej zostaje przedłużone tylko do zakończenia tego konkretnego (ostatniego) roku studiów, jeżeli uprawniony ukończył 25 lat, studiując na ostatnim roku studiów w szkole wyższej. Jeżeli uprawniony kończy 25 lat życia, będąc nie na ostatnim roku studiów, lecz na przykład na przedostatnim, wówczas prawo do renty rodzinnej ustaje z chwilą ukończenia przez niego 25 lat. Warunkiem przedłużenia ochrony jest ukończenie przez uprawnionego 25 lat na ostatnim roku studiów, a termin końcowy tej ochrony wyznacza data zakończenia tego konkretnego roku akademickiego studiów w szkole wyższej. W judykaturze przyjmuje się, że określenie ostatniego roku studiów następuje na podstawie regulaminu studiów, a studentem ostatniego roku studiów jest osoba legitymująca się stosownym wpisem na ten rok, zgodnie z regulaminem studiów (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 28 października 2003 r., II UK 138/03, OSNP 2004 nr 15, poz. 271; z dnia 19 kwietnia 2006 r., II UK 134/05, LEX nr 1001297; z dnia 20 kwietnia 2006 r., I UK 265/05, Prawo Pracy 2006 nr 7-8, s. 53 i z dnia 8 sierpnia

2007 r., II UK 1/07, OSNP 2008 nr 19-20, poz. 295, z glosą A. Wypych-Żywickiej OSP 2009 nr 3, poz. 27). Zauważa się, że wprowadzenie regulamin studiów nie ma charakteru normatywnego i nie należy do konstytucyjnie określonych źródeł prawa (art. 87 Konstytucji RP), to jednak musi być uznany za akt prawny konkretyzujący i uściślający znaczenie sformułowania "ostatni rok studiów w szkole wyższej", zamieszczonego w art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej. W związku z tym ustalenie, kiedy dziecko pobierające rentę rodzinną było na ostatnim roku studiów w rozumieniu tego przepisu, następuje na podstawie wpisu na ostatni rok studiów, dokonanego w oparciu o regulamin studiów obowiązujący w szkole wyższej. W regulaminie określa się również indywidualny tok studiów, w którym daty rozpoczęcia i ukończenia poszczególnych semestrów i lat studiów nie muszą zbiegać się z datami obowiązującymi ogół studentów. W każdym wypadku regulamin studiów decyduje o tym, na którym roku studiów kształci się student (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2000 r., II UKN 481/99, LEX nr 40312).

Podjmując próbę wykładni normy prawnej zawartej w art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych trzeba jednak mieć na uwadze językowy kontekst całej regulacji tego artykułu. W komentowanym przepisie ustawodawca nie posłużył się określeniem "dziecko posiadające wpis na ostatni rok studiów" ani "będące studentem ostatniego roku studiów". Z tego należy wyciągnąć wniosek, że formalny status dziecka jako studenta ostatniego roku studiów, nie przesądza jeszcze o zachowaniu przez dziecko prawa do renty rodzinnej po ukończeniu przez nie 25 roku życia. Analiza bowiem treści unormowań art. 68 ust. 1 i ust. 2 ustawy prowadzi do wniosku, iż decydujące znaczenie dla przesunięcia wiekowych granic uprawnienia dziecka do przedmiotowego świadczenia, jest fakt pobierania nauki. Zatem, tak jak umieszczenie na liście uczniów lub studentów szkoły nie przesądza o zachowaniu przez dziecko prawa do renty rodzinnej po ukończeniu 16-tego roku życia, jeśli mimo legitymowania się stosownym wpisem faktycznie nie realizuje ono obowiązku szkolnego, tak również możliwość przedłużenia wypłaty świadczenia rentowego po osiągnięciu przez uprawnionego wieku 25 lat uzależniona jest nie tyle od formalnego wpisu na listę studentów ostatniego roku studiów w szkole wyższej, ile od rzeczywistego studiowania na tymże roku. Sam wpis na kolejny rok studiów ma charakter

techniczny, porządkujący i ułatwiający prowadzenie statystyki związanej z procesem nauczania w szkole wyższej (por. wyrok Sądu Najwyższego z 26 marca 2015 r., II UK 138/14, LEX nr 1666020). Nadto trzeba mieć także na uwadze, że zasadniczym celem renty rodzinnej jest dostarczanie osobom wymienionym w art. 68 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych środków utrzymania w czasie, w którym pobierając naukę, nie mogą one wykonywać pracy, stanowiącej stałe źródło ich utrzymania (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 25 września 2019 r., III UZP 6/19, OSNP 2020, nr 5, poz. 44). Sąd Najwyższy uznał także, że student, który kończy 25 rok życia w okresie wakacji letnich, nie ma prawa do dalszej renty rodzinnej, jeśli nie jest wówczas na ostatnim roku studiów (por. wyrok Sądu Najwyższego z 30 stycznia 2020 r., II UK 253/18, LEX nr 3220913).

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy Sąd Najwyższy uznał, iż sądy *meriti* wydały w niniejszej sprawie prawidłowe rozstrzygnięcia, ponieważ skarżąca A. K. nie nabyła prawa do renty rodzinnej, na podstawie art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych – i to z dwóch powodów.

Po pierwsze, na co zwrócił uwagę zarówno Sąd Apelacyjny, jak i Sąd Okręgowy, rozpoznający niniejszą sprawę - skarżąca po ukończeniu 25 roku życia nie realizowała obowiązku kształcenia się czy nauki, o czym świadczy fakt, że będąc na ostatnim III roku studiów, nie uczęszczała w ogóle na zajęcia (nawet z języka angielskiego, z którym miała kłopoty) i nie miała żadnych zaliczeń (rok akademicki 2018/2019). Nie mamy więc do czynienia w niniejszej sprawie z faktycznym studiowaniem (m. in. zaliczaniem kolokwii, egzaminów, uczęszczaniem na zajęcia). Należy zgodzić się ze stanowiskiem, o czym już była mowa wyżej, że posiadanie tylko formalnego statusu studenta i legitymowaniem się wpisem na listę na ostatnim roku studiów nie jest wystarczające, aby przedłużyć prawo do pobierania renty rodzinnej na podstawie art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej.

Po drugie, co wydaje się głównym, a pominiętym przez sądy powszechne argumentem, skarżąca ukończyła co prawda 25 lat będąc na ostatnim (trzecim) roku studiów (na ostatnim roku trzyletnich studiów była czterokrotnie), których nie zakończyła w terminie, z uwagi na niezaliczenie lektoratu z języka angielskiego i

korzystanie z urlopu dziekańskiego. Ale istotne jest, iż A.K. ukończyła 25 lat w dniu 8 września 2018 r. W związku z tym należy uznać, że wieku 25 lat nie osiągnęła na ostatnim roku studiów (po raz czwarty), będąc na nim w roku akademickim 2018/2019 – od 1 października 2018 r., lecz osiągnęła wiek 25 lat będąc na ostatnim roku studiów (po raz trzeci), będąc na nim w roku akademickim 2017/2018. W tym przypadku bez znaczenia jest fakt, że w drugim semestrze tego roku (2017/2018) A. K. przebywała na urlopie dziekańskim. W momencie, kiedy skarżąca ukończyła 25 lat była już na ostatnim roku studiów (po raz trzeci) w roku akademickim 2017/2018 i to właśnie do końca tego roku akademickiego (tj. do 30 września 2018 r.) przysługiwało jej prawo do renty rodzinnej. Od 1 października 2018 r. skarżąca rozpoczęła nowy – ostatni rok studiów w roku akademickim 2018/2019, z tą uwagą, że wówczas miała już skończone 25 lat. W tej sytuacji należy uznać, że od 1 października 2018 r. nie spełniała jednej z przesłanek z art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych – osiągnięcia 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej. W tych okolicznościach prawo do pobierania renty rodzinnej nie ulega przedłużeniu, w razie powtarzania ostatniego roku studiów - przysługuje ono bowiem do zakończenia konkretnego (ostatniego) roku studiów, na którym uprawniona osoba ukończyła 25 lat, a nie do ukończenia studiów wyższych bez względu na wiek, skoro okres przedłużenia nie został wyznaczony przez wskazanie innej granicy wiekowej, niż ukończenie 25 lat życia. Oznacza to, że warunkiem przedłużenia ochrony ubezpieczeniowej jest ukończenie przez uprawnionego 25 lat życia na ostatnim roku studiów, a termin końcowym tej ochrony wyznacza data zakończenia tego konkretnego roku akademickiego studiów w szkole wyższej. Powtarzanie zatem przez skarżącą ostatniego roku studiów nie stanowi podstawy do wypłaty renty rodzinnej do czasu zakończenia tego powtarzanego roku. Przedstawiona wyżej wykładnia ma oparcie w interpretacji celowościowej, ponieważ zapobiega negatywnemu zjawisku nadużywania uprawnień do renty rodzinnej przez sztuczne wydłużanie okresu nauki (por. wyrok Sądu Najwyższego z 11 lipca 2019 r., I UK 107/18, LEX nr 2695271, wyrok Sądu Najwyższego z 18 września 2019 r., I UK 184/18, Legalis nr 2423232).

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. i § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 9 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 265 ze zm.).